

ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ: СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ УЛИЦЕ КНЕЗА МИЛОША

ИВАНА ВЕСКОВИЋ

Изложба Завода за заштиту споменика културе града Београда *Споменичко наслеђе Улице кнеза Милоша*, ауторке Ксеније Ђирић, отворила је манифестацију *Дани европске баштине 'Културно наслеђе за све' (Наслеђе: All Inclusive)*, 2021. године, у свечаној сали Завода на Београдској тврђави. Ауторка је кроз конзерваторски приступ представила истраживачки рад о архитектонском и културно-историјском развоју Улице кнеза Милоша, која повезује историјско језгро с новијим деловима Београда. Због слојевитог и хетерогеног архитектонског наслеђа и истакнутих споменичких вредности добила је статус просторне културно-историјске целине 2020. године, под називом *Подручје уз Улицу Кнеза Милоша у Београду* (Одлука о утврђивању, *Сл. гласник РС*, бр. 159/20).

Изложба је конципирана у виду петнаест паноа, димензија 120 cm x 80 cm, два уводна који посетиоцу пружају историјске податке о урбанизацији подручја, дванаест паноа који представљају по један споменик културе са званичним називом и адресом, текстом на српском и енглеском језику, фотографијама, и завршни пано са импресумом. Историјске, архитектонске, урбанистичке, естетске, друштвене, социолошке и друге вредности овог дела града данас су јасне и недвосмислене. Наиме, према замисли Кнеза Милоша утемељивача модерне српске државе, по коме улица носи име од 1872. године, одређени су правци развоја и нове границе будуће престонице, која се урбанизује према европским принципима. Тако се подручје Улице кнеза Милоша формира првенствено као административно-војни центар са објектима државне управе. Експанзија градње и просторног уређења дешава се током прве половине 20. века. Заправо већ 1896. године, Грађевински закон прописао је да се у Улици кнеза Милоша могу подизати виле, али искључиво на регулационој линији. Уз саму улицу данас доминирају монументалне зграде репрезентативних стилских карактеристика јавног карактера, као и вишеспратне градске виле међуратног периода које су биле у власништву некадашњих индустријалаца, банкара, адвоката, трговаца, и других значајнијих и имућнијих људи Београда и Србије, попут Мијата Мијатови-

ћа, адвоката и певача, Косте Алковића, професора физике на Великој школи, митрополита Михаила, Николе Несторовића, архитекте и професора Техничког факултета, и других. Тако богата културна, историјска и градитељска ризница на једном месту чини овај простор утврђеним културним добром, чиме истовремено оправдава потребу службе заштите за његовом популаризацијом кроз изложбе, радионице за децу, каталог споменика културе, конференције и друге медије, као неопходан сегмент свакодневне културне политике Београда.

Изложба споменичког наслеђа у оквиру манифестације *Дани европске баштине* истовремено је широј јавности указала и на почетке европеизације Србије током прве половине 19. века, одмах након обнародованих хатишерифа 1830. и 1833. године, период када се и званично уводе европски стандарди и принципи у свим сферама друштва. Такве трансформације највидљивије су биле у новом *лику* града, који је постепено губио оријентални изглед. Данашња Улица кнеза Милоша (некадашњи Топчидерски друм) регулисана је према плану Франца Јанкеа, у којем су се улице укрштале под правим углом, за разлику од кривудаваих улица *Београда у шанцу*. На простору данашњег Парка Гаврила Принципа (некадашњег Финансијског парка) подигнут је конач-двор кнеза Милоша с амамом, потом у близини, преко пута улице, саграђена је Велика касарна уз зграду Старог Генералштаба. До

краја 19. века, на овом подручју подигнуте су: Вазнесењска црква, стара зграда Народне скупштине, зграда Државног савета, Војна академија и Министарство војно. Ексклузиван карактер улице успостављен је пре почетка Првог светског рата који су како инвеститори тако и пројектанти поштовали и дуго после. Део улице, од Велике касарне до укрштања са Бирчаниновом, у време кнеза Михаила називан је Шеталиштем. Улица је уређена дрворедима, а од 1911. године је проширена и модернизована асфалтним пешачким стазама, коловозом и тротоарима од камених плоча и призми. Оно што је кнез Милош започео подижући државна и дворска здања, наставило се и груписањем зграда сличне намене на раскрсници Немањине и Кнеза Милоша. Подигнути су Министарство финансија (Влада Републике Србије), Министарство шума и руда и пољопривреде и вода (Министарство иностраних послова) и зграда Министарства саобраћаја. Сва четири објекта су изразито монументална и стилски уједначена, богате архитектонске и декоративне пластике у стилу академизма. Сви објекти својим репрезентативним архитектонским стилем и наменом представљају одраз политичке идеологије тадашње власти и важности одређених јавних служби.

С обзиром на денivelацију Улице кнеза Милоша, која се нагло спушта од Булеvara краља Александра ка Мостарској петљи и Булевару Војводе Путника, и саму позицију државних објеката заједно с Вазнесењском црквом и предратним вилама, формирана је једна од најмаркантнијих урбаних визура у центру Београда.

Због историјског, политичког и архитектонског значаја, на изложби су приказани појединачни споменици културе у оквиру Улице кнеза Милоша, које је ауторка на паноима издвојила према хронологији градње: *Амам кнеза Милоша* (Адмирала Геprата 14), некада део дворског комплекса кнеза Милоша, који је бомбардован 1941. године. Од комплекса сачуван је делимично само амам. *Вазнесењска црква* (Адмирала Геprата 19), подигнута за време кнеза Михаила 1863. године, на предлог митрополита Михаила. *Породична кућа Николе Несторовића* (Кнеза Милоша 40), сагра-

ђена је 1903. године. Архитекта Никола Несторовић био је београдски и немачки ђак који је пројектовао и саградио себи кућу у академистичком маниру, с пажљиво осмишљеним декоративним програмом. Својим сложеним архитектонским концептом и богатом фасадном пластиком, одражава висок степен стамбене културе српског грађанског друштва почетком 20. века. *Дом Врачарске штедионице* (Краља Милана 9), саграђен је 1906. године, у време снажног развоја банкарског сектора у Србији. Подигнут је према пројекту архитекте Данила Владисављевића и градитеља инжењера Милоша Савчића, који су применили принципе европског академизма с утицајем ренесансе и барока. *Музичка школа 'Сџанковић'* (Кнеза Милоша 1), подигнута је деведесетих година 19. века, али је 1913. године дограђена и измењена изградњом концертне дворане. *Кућа њородице Пејронијевић* (Кнеза Милоша 19), саграђена је 1922. године према пројекту архитекте Николе Несторовића и репрезентативан је пример стамбене архитектуре Београда у међуратном периоду. *Зграда Генералштаба* (Кнеза Милоша 33), који је првобитно био смештен на Горњем граду Београдске тврђаве, која је бомбардована у Првом светском рату. Министарство војно је након тога одлучило да подигне нову зграду у Улици кнеза Милоша 1928. године, према пројекту руског архитекте Василија Баумгартена. Објекат својом величином, стилем и начином обраде, како екстеријера тако и ентеријера, сведочи о изузетној важности коју је власт посвећивала репрезентацији државних институција. *Палаша Министарства финансија Краљевине Југославије* (Кнеза Милоша 22), саграђена 1928. године према пројекту руског архитекте Николаја Краснова, представља једну од најрепрезентативнијих палата Београда, у којој се данас налази Влада Републике Србије. *Палаша Министарства шума и руда и Министарства пољопривреде и вода* (Кнеза Милоша 24–26), подигнута је 1929. године. Првобитни пројекат осмислио је архитекта Никола Несторовић, потом је израда новог пројекта поверена бироу „Архитект“, на челу са Драгишом Брашованом, у сарадњи с Несторовићем, да би коначно

решење дао архитекта Николај Краснов. Данас се у овом здању налази Министарство спољних послова. *Зграда Министарства социјалне полиције и народног здравља* (Кнеза Милоша 101), подигнута је 1933. године према пројекту архитекте Димитрије М. Лека, у близини некадашњег Губеревца и Болнице за душевне болеснике, и била је последња у низу државних здања грађених у Улици кнеза Милоша. Данас је један од антологијских примера међуратне архитектуре у Београду. *Дом Удружења југословенских инжењера и архитекта* (данашњи назив *Дом Савеза инжењера и техничара Србије*, Кнеза Милоша 7), подигнут је 1935. године према пројекту архитеката Милана – Мише Манојловића и Исака Азриела, у стилу модернизма. *Зраде Генералштаба Војске Србије и Црне Горе и Министарства одбране* (Кнеза Милоша 33–41), саграђене су према пројекту архитекте Николе Добровића. Послератни модернизам уклопљен је у амбијент старог градског језгра, док је намена у складу са осталим државним објектима, чиме је уједно изражена и снажна симболика у монументалности војних објеката тадашње Југославије.

Архитектонска и историјска вредност подручја Улице кнеза Милоша указује на рађање модерне и независне српске државе, чије су се трансформације огледале управо у изградњи административног и војног центра престонице, која се крајем 19. и почетком 20. века све више ширила. Изложба је обухватила и сумирала најважније аспекте урбаног развоја подручја који га данас чине важним сегментом београдске културне баштине. Ауторка је у каталогу издвојила појединачне споменике културе, уз велики број фотографија које су саставни део

документације Завода за заштиту споменика културе града Београда, Народног музеја, Музеја града Београда, програмске архиве РТС-а, Музеја архитектуре, Музеја науке и технике, и Архитектонског факултета. Реализацији поставке допринели су и Снежана Неговановић, дипломирани сниматељ слике и виши стручни сарадник у Заводу, ауторка данашњих фотографија споменика културе, и Лука Прокић, изложбени и графички дизајнер, који је визуелно осмислио поставку и каталог. Изложбу *Споменичко наслеђе Улице кнеза Милоша* и уједно манифестацију *Дани Београда* отворили су заменик градоначелника Горан Весић и директорка Завода Оливера Вучковић, а потом се публици обратила и ауторка Ксенија Ђирић.

Координаторка програма *Дани европске баштине* Нада Зеџ, у име Секретаријата за привреду града Београда, уручила је том приликом захвалнице Министарству културе и информисања Републике Србије и Заводу за заштиту споменика културе за дугогодишњу сарадњу у реализацији манифестације. Посетиоци су имали прилику да поставку погледају до краја 2021. године, чиме је Завод истовремено представио свој вишегодишњи рад на истраживању, валоризацији и обнови споменика културе и широј јавности приближио све вредности и аспекте заштите једне од најстаријих и најзначајнијих београдских улица.

Ивана И. Весковић,

историчар уметности

Завод за заштиту споменика културе
града Београда

ivana.veskovic@beogradskonasledje.rs